

5.
AZ RMP Politikai Bizottság ülésének jegyzőkönyve
(részlet)

Bukarest, 1956. április 4.

Gheorghiu-Dej elvt.: Föl akarok tenni néhány kérdést Chişinevschi elvtársnak.

Iosif Chişinevschi elvt.: ViSSZAUTASÍTOM, hogy bármilyen kérdésre válaszoljak. Úgy vélem, hogy a Politikai Bizottságban nem üdvös nyomozásokat folytatni. Elegendő, ha mindenki elmondja a véleményét.²⁴⁶ Én egyszer szólaltam fel, és ha még szükség lesz rá, akkor még szót fogok kérni, hogy elmagyarázzam a dolgokat.

Emil Bodnăraş elvt.: A PB tegnapi ülése nyomasztó hangulatban zajlott le. Sok súlyos dolog hangzott el különböző elvtársakkal kapcsolatban, és kétségkívül ezek közül sok igaztalan és túlzó. Említették az elhajlók nevét is anélkül, hogy erre bármi szükség lett volna. Az egyik elvtárs a beszédében a frakcionizmus megnevezést is használta.²⁴⁷ Hogyan juthattunk el a PB ilyen fajta üléséig? Kétségkívül számos hiba, számos félreértelmezés halmozódott fel. A KV összehívott plenáris ülése teljességgel meg nem felelő körülmények között zajlott le. Ez annak tulajdonítható, hogy a PB előzetesen nem tartott egy olyan ülést, ahol alaposan megvizsgálták volna a személyi kultusz elleni harccal kapcsolatos problémákat. Ez az alapvető hiányosság kétségkívül hatást gyakorolt a plenárisra. Kijelenthetjük, hogy a mi központi plenáris ülésünk alacsonyabb színvonalon zajlott, mint azok a feldolgozó ülések, amelyeket a tartományi pártbizottságok aktíváinál tartottak.²⁴⁸ A küldöttség jelentését nem a szokásos körülmények között készítették el, és végül nem is volt ismert, hogy mit képvisel az adott dokumentum: a XX. Kongresszuson részt vett küldöttség jelentését képviseli vagy a PB jelentését.²⁴⁹ Szerintem az lett volna természetes, ha a küldöttség állította volna össze a jelentést, amelyet aztán bemutatott volna a plénumnak, és a PB bemutatott volna egy saját dokumentumot, amelyben kifejtette volna véleményét, saját szempontjait, és állást foglalt volna a XX. Kongresszusnak a személyi kultusszal kapcsolatos következtetéseiről.²⁵⁰ Ez viszont nem történt meg. Maga a plenáris ülés olyan körülmények között zajlott le, amelyek nem feleltek meg pártunk utasításainak. Anélkül, hogy a KV tagjaival erről tanácskoztak volna, nagylétszámú pártaktívát hívtak meg, hogy kísérje figyelemmel a plenáris ülést.²⁵¹ A PB csak most kezdi tisztázni a kérdést, ahelyett, hogy ahogy kellett volna, a KV plénumának összehívása előtt tette volna meg.

246 Gh.-Dej: *Helyes-e ez a hozzáállás?*

247 Gh.-Dej: *Igen, neked is lenne mondanivalód, drága Bodnăraş] elvtárs], ami I[osif] és M[iron] módszereit illeti.*

248 Gh.-Dej: *Kijelentések. Ez a te előadásod hiányossága. Miért?*

249 Gh.-Dej: *Hogyhogy? Hiszen a PB-[ago]k tanulmányozták, sőt, javaslatokat is tettek.*

250 Gh.-Dej: *Hibásan teszed fel a kérdést. Miért választod szét a küldöttség tagjait a PB többi tagjától? Tévedsz a párt módszereivel és gyakorlatával kapcsolatban.*

251 Gh.-Dej: *Igaz, viszont senki sem akadályozott abban, hogy felhívj a figyelmet erre. Időd is volt, és lehetőséged is arra, hogy segítsd a PB-t, de nem tetted meg.*

Mi a teendő most? Azt hiszem, hogy a PB legfőbb feladata felemelni a vitát az SZKP XX. Kongresszusának a személyi kultusz elleni harcról szóló dokumentumai által megkövetelt szintre.²⁵² Ennek érdekében a mi vitáinknak kiemelten elvi jellege kell hogy legyen, és nem szabad kikerülniük semmilyen olyan kérdést, ami a személyi kultusz leküzdésének feladatához kapcsolódik.²⁵³ Azt hiszem, nem helyes úgy vitázni, hogy megkérdőjelezzük a PB bármelyik tagjának jóhiszeműségét. Emlékeztetnem kell arra, hogy a PB tagjai a KV tagjai is, a párt kongresszusa választotta meg őket, és a Kongresszus bizalmát élvezik.²⁵⁴ Ennek a bizalomnak és a Központi Vezetőség tagságnak akkora fontosságot tulajdonítanak, hogy a párt alapszabályzat előírja, hogy valamely tag kizárásához a KV-tagok kétharmadának szavazatára van szükség,²⁵⁵ ellentétben a határozathozatal általános szabályaival, amelyek fele plusz egy szavazattöbbséget igényelnek.

Azt hiszem, hogy jobb lesz, ha a vitát a Hruscsov elvt. által a kongresszuson kimondott szabályoknak megfelelően folytatjuk, „kölsönös megbocsátások, de személyes ellenségeskedések nélkül”²⁵⁶. Sokan közülünk már több, mint húsz éve ismerjük egymást, és legalább 10 éve a Politikai Bizottság tagjai közül mindannyian komoly felelősséggel járó funkciókat töltünk be. Ezekben az években megismertük egymás erőit és hiányosságait, és kölcsönösen tiszteljük egymást.

Áttérve a kérdés lényegére, elsősorban magamról beszélnék. Engem is Sztálin személyi kultuszára neveltek. Ezt normálisnak tekintettem, és nagyon büszke voltam, amikor lehetőségem adódott arra, hogy személyesen Sztálinnal dolgozzam. Különböző alkalmakkor, beszédekben, felhasználtam Sztálin-idézeteket, és ilyen módon aktívan hozzájárultam az ő személyi kultuszának terjesztéséhez.²⁵⁷ Nem volt olyan napirend vagy a hadsereg előtt elmondott beszéd, ami ne Sztálin nevével zárult volna. Sztálin személyének kultusza nem maradhatott hatás nélkül a mi viszonyainkat tekintve sem. Idővel mindegyikünk olyan személyiséggé vált, amelynek ilyen vagy olyan módon saját kultusza alakult ki.²⁵⁸ Ennek a kultusznak természetesen megvoltak a saját következményei. Ami engem illet, gyakran megállapíthattam, hogy nem voltam érzéketlen az iránt a figyelem iránt, amelyet fényképek kiragasztásával, sajtóban való említésekkel, a párt és állami hierarchiában elfoglalt helyem révén irántam tanúsítottak.²⁵⁹ Oda jutottam, hogy nehezen viseltem el az én felfogásommal ellenkező véleményeket, hogy kikényszerítettem az én véleményemet anélkül, hogy erre az elvégzendő feladat szempontjából

252 Gh.-Dej: *Csak a ... (olvashatatlan)-al kapcsolatban?*

253 Gh.-Dej: *Szóval a kedvenccel - a kultusszal - való foglalkozás, mintha ez része lenne a XX. Kongresszus dokumentumainak.*

254 Gh.-Dej: *Emlékeztetni kell... Miért?*

255 Gh.-Dej: *Érdekes. Vajon miért így teszi fel a kérdést? Hogy megelőzze valakinek az esetleges kizárását? Kit véd? Hiszen senki sem nyilatkozott arról, hogy az elvt-sak közül bárkit is ki kellene zárni.*

256 Gh.-Dej: *Így feltenni a kérdést téves. A Chişinevschi] [és] M[firon] elvt.-sak által elmondottak alapján fejtesz ki ilyen féltelmeket?*

257 Gh.-Dej: *Érdekes, milyen fűgén lépsz át egyik helyzetből a másikba.*

258 Gh.-Dej: *A szakács is...miben különbözik te azoktól az elemektől, akik tagadják a személyiség szerepét?*

259 Gh.-Dej: *Igen, így van. Milyen kár, hogy nem mondtad már hamarabb, és most arra szorítkozol, hogy beismerd, de nem jellemzed. Nem mutatsz rá, mi a forrása ennek az állapotnak.*

szükség lett volna. Természetesen e hozzáállás következménye nem lehetett más, mint felületesség a munkámban, kevesebb gondosság önmagam képzésében, kevesebb figyelem az iránt, hogy nap mint nap javítsak képzettségemen.²⁶⁰ Ez a jelenség, azt hiszem, más elvtársakat is elért.

Helyes, hogy az elhajlók félreállítása után nálunk is teremtődtek olyan alkalmak, amikor állást foglalhatunk a személyi kultusszal szemben. Ez az álláspont azonban inkább a személyi kultusz külső megjelenési formáira vonatkozott, és kevésbé a probléma lényegére.²⁶¹ Rendszerint azt mondták: „Túl sok reklám; túl sok kép, miért ennyi kép”. A dolgokkal inkább mennyiségi, mint minőségi szempontból foglalkoztak. Alapvetően, ha megvizsgáljuk a saját hozzáállásunkat, kijelenthetjük, hogy senki sem tud felhozni semmilyen érdemet a személyi kultusz elleni harcban a XX. Kongresszus előtti időszakból.²⁶² Azokhoz a következtetésekhez is, amelyeket a XX. Kongresszus levont a személyi kultusz ügyében, egy párttól idegen és káros vezetési módszerek nyomása alól²⁶³ felszabadult vezetőkől álló kollektíva három éves megfeszített fáradozása kellett.

Ma, amikor hozzáférhetőek a XX. Kongresszus tanulságai, kétségekívül másként látom a dolgokat, mint ahogy – azt hiszem legalább – a PB többi tagja is másként látja ezeket. Naponta új szempontok jelennek meg, amelyek rámutatnak, mennyire elterjedtek a személyi kultusz káros hatásai. Mogyorós elvt. megkérdezte, hogy vajon Miron [Constantinescu] párhuzamot akart-e vonni a Szovjetunióban történetekkel. Nem tudom, Mironnak szándékában állt-e ez.²⁶⁴ Szerintem viszont nyilvánvaló, hogy senkit sem lehet felmenteni a személyi kultusz elkerülhetetlen következményei alól. Ezek a következmények lehetnek többé vagy kevésbé súlyosak időbeli szempontból, és nem csak ebből a szempontból. Azt hiszem, Miron Constantinescu súlyos hibát követ el azáltal, hogy ilyen módon veti fel a kérdést Gheorghiu-Dej elvt.-ra vonatkozóan. Miron először azt akarja bebizonyítani, hogy mivel a BM kapcsolatban volt Gheorghiu-Dej-zsel és ott visszaélések és a törvényesség rendjétől való súlyos eltérések történtek, a felelősséget ezért ugyanolyan mértékben viseli Gheorghiu-Dej elvt. is mivel, mondja Miron, a belügyminiszter nem tűrte volna el ezeket a visszaéléseket Gheorghiu-Dej elvt. tudomása, és ebből kifolyólag beleegyezése nélkül.²⁶⁵

Miron itt azt is mondja, az volt és továbbra is az a benyomása, hogy a XX. Kongresszuson résztvevő küldöttség jelentésének összeállításában Gheorghiu-Dej elvt. nagyon odafigyelt arra, hogy elkerüljenek bizonyos megfogalmazásokat és nevükön nevezzenek nem kívánatos, kellemetlen és érzékeny dolgokat. Azt hiszem,

260 Gh.-Dej: *Tanulságos.*

261 Gh.-Dej: *Igen, teremtődtek alkalmak, de hogyan teremtődtek? Vajon kis jelentősége lenne-e a külső megnyilvánulási formáknak? Itt nincs semmi különbség abban a módban, ahogyan M[iron] és Chiș[inevschi] elvt[ársak] a dolgokat kezelik, azt a benyomást kelti, hogy véleményt váltottál velük, hogy elfogadtad álláspontjukat.*

262 Gh.-Dej: *Akárcsak Chiș[inevschi] elvt. Úgy, ahogy a XX. Kongresszuson feltették a kérdést, nem, de mégis... voltak alkalmak...*

263 Gh.-Dej: *Felszabadultak...*

264 Gh.-Dej: *Itt nem szándékokról beszélhetünk, hanem alapról, módszerről, abból, ahogy M[iron] felvetette a kérdést, milyen következtetéseket lehet levonni?*

265 Gh.-Dej: *Igen!*

teljes meggyőződésünkkel állíthatjuk, hogy Miron elvt. megállapításai az első és a második esetben nem felelnek meg a valóságnak. Nem igazak, és kategorikusan vissza kell őket utasítanom. De Miron elvt. nem csak ezekben az értékelésekben téved. Az egész eljárás, amelyet alkalmaz, a kérdés felvetésének a módja, a módszer teljesen elhibázott.²⁶⁶ Gheorghiu-Dej elvt.-nak minden bizonnyal vannak hiányosságai, akárcsak bármelyikünknek. Azonban azt hiszem, azok a hiányosságok, amelyekre hivatkozhatunk, más jellegűek, és semmiképpen nem egyeznek azokkal, amelyekről Miron elvt. próbál meggyőzni bennünket. Miron türelmetlensége az objektív elvi irányból egy szubjektív irányba tolta el a vitát.²⁶⁷ Jó, ha személyes megbocsátások nélkül bírál, de ne fokossal a kezében.²⁶⁸

Nem fér kétség ahhoz, hogy nem csak Sztálin személyi kultusza uralkodott a párt- és állami kapcsolataink gyakorlatában. Idővel kialakult hazánkban Gheorghiu-Dej-nek is a személyi kultusza és kisebb-nagyobb eltéréssel, másoknak a kultusza is. Ehhez hozzájárultak a mi helyi viszonyaink is, amelyekhez mindannyian hozzájárultunk.²⁶⁹ Csak arra emlékeztetnék, hogy míg a börtönben tegeztük, egy ideje magázzuk egymást, különösen a Gheorghiu-Dej elvt.-sal való érintkezéseinkkor. Vagy az utóbbi években különböző beszélgetések alkalmával gyakran lehetett hallani, hogy „lássuk, mit mond Dej elvtárs”, vagy „Dej elvtárs azt mondta; Dej elvtárs azt az útmutatást adta; Dej elvtárs azt javasolta nekünk”, viszont kevésbé lehetett hallani azt, hogy „a PB azt határozta”, vagy „a KV azt határozta; a PB azt az útmutatást adta; a KV javasolja”²⁷⁰.

Miután Chivu [Stoica] elvt. kinevezték a Minisztertanács elnökének²⁷¹ úgy tűnt, hogy az általam készített terv értelmében abba az irodába fog költözni, amelyet korábban Gheorghiu-Dej elvt. foglalt el. A megállapodás ellenére Chivu elvt. nem költözött át, azzal magyarázva ezt előttem, hogy a Gheorghiu-Dej elvt. iránti tisztelet jegyében jobb, ha az iroda üresen marad, mert a Gheorghiu-Dej elvt. iránti tisztelete arra készíti, hogy lemondjon a költözésről.²⁷² Az utóbbi időben megjelent különböző írásokban gyakorlatilag szinte szabállyá vált – és ez az újságcikkekre is vonatkozik – hogy szinte mindent Dej elvt.-nak tulajdonítanak, és elmennek egészen a történelmi igazság elferdítéséig. Például abban a dolgozatban, amely egyfajta történelemkurzust tart a pártról, az szerepel, hogy [1944.] augusztus 10-11-ének éjszakáján Gheorghiu-Dej elvt. elszökött a Târgu-Jiu-i munkatáborból, hogy saját kezébe vegye az augusztus 23-i fegyveres felkelés irányítását, amikor sok ember előtt ismert, hogy ez fizikailag lehetetlen volt, és egyáltalán nem felel meg az valóságnak. Gheorghiu-Dej elvt.-nak kétségkívül nagyon fontos szerepe volt az augusztus 23-i fegyveres felkeléssel kapcsolatos intézkedések

266 Gh.-Dej: *Hogyhogy?*

267 Gh.-Dej: *Mégis miért tette ezt?*

268 Gh.-Dej: *Hanem mivel?*

269 Gh.-Dej: *Igen.*

270 Gh.-Dej: *Lássuk, mit mond... Valóban, eléggé elterjedt volt ez a gyakorlat?*

271 1955. október 4-én.

272 Gh.-Dej: *Mi értelme volt ennek az ügynek? Ez az érvelés vajon helytálló-e?*

kidolgozásában, de ennek a cselekménynek a közvetlen irányítását nem végezhette, mert ez a dolog fizikailag lehetetlenség volt.

Íme, hogy hozzák létre a személyi kultuszt mindenki hozzájárulásával torzításokkal, hízelgéssel, hajbókolással. Kinek válik ez hasznára? Milyen nyomasztó feszélyezettségérzeted van, amikor látod, hogy mindent neked tulajdonítanak érdemed szerint vagy érdemtelenül, és milyen aggodalom fog el, amikor mindezt elvárják tőled!²⁷³ Kétségkívül a személyi kultusz kialakításához hozzájárul a mi életvitelünk is. Mindig védelem alatt állunk, a mindennapi élethez szükséges minden eszköz könnyen rendelkezésünkre áll, évek óta magas tisztségeket töltünk be és már nem tudjuk, milyen az élet, ha letről nézik.²⁷⁴ A közöttünk levő korábban egyszerű kapcsolatok most mesterségesse váltak, hivatalos jellegük lett minden ebből kifolyólag megjelenő negatív következménnyel. Természetes, hogy a személyi kultusz külső megnyilvánulásai káros hatást gyakorolnak a párt és a dolgozó emberek nevelésére. Szükséges ezeket elhárítani. De az elhárításuk önmagában nem elegendő. A leglényegesebb dolog az, hogy biztosítsuk pártéletünk legfőbb elvének, a kollektív vezetés elvének a tiszteletben tartását. A kollektív vezetésnek a vélemények szabad kifejtésére és e vélemények hitelességére kell támaszkodnia, attól függetlenül, hogy ki fejtette azokat ki a közösségben. A vélemény autoritásának belülről kell fakadnia, nem abból, hogy ez vagy az a személy mondta el.²⁷⁵ [...] Véleményem szerint jó [megoldás], hogy az állambiztonsági szerveket válasszák le szerkezetileg a BM-től és önálló szervként hozzák létre egy Államvédelmi Hatóság ellenőrzése alatt²⁷⁶, ami a PB irányítása mellett fog dolgozni.²⁷⁷ Azt hiszem, ugyanezt a dolgot szükséges biztosítani az államvédelem ügyeinek helyes irányítása érdekében. Úgy számolom, a közeljövőben jó lenne létrehozni egy Államvédelmi Tanácsot, amely a PB irányítása és ellenőrzése mellett biztosíthatná az államvédelemmel, lásd a Fegyveres Erők, az Állami Tartalékosok, az Önkéntes Honvédelmi Egyesület, az Ipari Mozgósítás, a Helyi Légvédelmi Elhárítás stb.-vel kapcsolatos problémák igazságos megoldását.²⁷⁸

Végül még fel szeretném hívni a figyelmet az életünk egy olyan oldalára, amelynek nem tulajdonítanak elég figyelmet. Az ember iránti gondoskodásról van szó, a munkafegyelemnek valamint a pihenés fegyelmének betartásáról. Ebben a tekintetben, bár határozatokban nem volt hiány, a hozzáállásunk továbbra is közömbös maradt. Azt hiszem, szükség van arra, hogy a pihenő- és a szabadidő jobb megszervezésével egyidőben visszatérjünk egy fegyelmezett munkarendre.²⁷⁹

273 Gh.-Dej: *Így van!*

274 Gh.-Dej: *Védelem alatt, így kell lenniük a párt vezetőinek – a többivel kapcsolatban nagyjából ez a helyzet.*

275 Gh.-Dej: *N[agyon] helyes, nem mutatsz rá viszont arra, hogy az elhajlók eltávolítása után a kollektív munka, stb. javult-e vagy sem, különben azt a benyomást kelted, hogy ez csak ezután kezdődik.*

276 Az Alexandru Drăghici vezette DSS-t (Departamentul Securității Statului) 1953 szeptemberében hozták létre, és 1957 márciusáig működött, amikor beolvadt a BM szerkezetébe.

277 Gh.-Dej: *Hiba volna, figyelembe véve a pártélet jelenlegi állapotát.*

278 Gh.-Dej: *Mindent ... stb....plusz még a kormányt...*

279 Gh.-Dej: *Ez a következtetés! Mintha...*

Nicolae Ceaușescu elvt.: - Az lett volna a természetes, ha a PB-nak erre az ülésére akkor kerül sor, amikor a küldöttség hazatért Moszkvából.²⁸⁰ Akkor kellett volna megvizsgálunk a teljes eddigi munkánkat, és azt, hogy mi a teendők. Igaz, hogy azt mondták, nekünk kevéssel előtte volt a kongresszusunk, amely alkalmat teremtett a munkánk felülvizsgálatára. Csakhogy a pártunk II. Kongresszusán a XX. Kongresszus következtetéseinek szintjén álló problémákat akkor még nem vitathattunk meg, mivel akkor nem álltak rendelkezésünkre ezek a következtetések.²⁸¹ A KV plenáris ülését sietve készítették elő egy olyan határozat alapján, amelyet néhány nappal a Plénum összehívása előtt hoztak meg.²⁸² Nem hallottam arról, hogy PB-nak a küldöttség Moszkvából való hazatérése utáni ülésein, amelyeken Dej elvt. nem vett részt a görög kérdéssel kapcsolatos elfoglaltságai miatt, felvetették volna valamely plenáris ülés összehívását. A plenáris összehívásának ötlete csak azután merült fel, hogy Gheorghiu-Dej elvt. megszabadult a görög ügyben eljáró nemzetközi pártbizottsággal kapcsolatos teendőitől.²⁸³ Most az itt felvetett ügyekre fogok hivatkozni.

Először is röviden elemezni szeretném a KV, a PB és a Titkárság munkáját. Nem lehet azt mondani, hogy Politikai Bizottságunk tevékenysége során nem vizsgálta meg, az elhajlók eltávolításától kezdődően a belső pártproblémákat, és hogy nem hozott intézkedéseket ezek helyes megoldására. 1953-tól mostanáig a PB munkája nagyon sokat javult, és abba a helyzetbe került, hogy fontos pártproblémákat vizsgálhatott meg és oldhatott meg, mint például az ötéves tervet, az 1956-os tervet, a mezőgazdaság helyzetét, a KV apparátus tevékenységének megerősítését, a tartományi és járási bizottságok munkáját, a tagfelvételt, az ifjúság körében végzett munkát stb. kiszélesedett a tartományi és járási pártbizottságoknak az állambiztonsági szervek feletti vezetési és ellenőrzési jogköre.²⁸⁴ Természetesen, a PB munkájában is egy sor hibát találhatunk. De a hibákat elemezve, ne lássuk ezeket feketébbeknek, mint amennyire valójában azok.²⁸⁵

Azt hiszem, fő hiányosság az, hogy a PB anyagait az apparátus és a Titkárság nem készíti elő megfelelő módon. Másrészt a PB tagjainak nincs mindig megfelelő hozzáállása a nekik megküldött anyagokkal kapcsolatban. Nem tanulmányozzák őket figyelmesen, és nem veszik igénybe osztályaink szolgáltatásait annak érdekében, hogy minél jobban tájékozódhassanak.²⁸⁶ A PB túl keveset tanulmányozza a pártmunka kérdéseit. Pártunk legfelső vezetéséből, beleértve a PB egyes tagjait is, nagyon sok elvtárs nem ismeri a pártélet szabályait. Ez tevékenységünkben számos és megengedhetetlen tévedéshez vezet.²⁸⁷ Azon kívül, amire Bodnáraş elvt.

280 Gh.-Dej: *Hiszen kérték a plenárist, nyomás volt, hogy siettessük...*

281 Gh.-Dej: *Igen.*

282 Gh.-Dej: *Ki erőltette ezt? És miért hagytuk magunkat?*

283 Utalás Gheorghiu-Dej tárgyalásaira a görög kommunista párt vezetésével.

284 Gh.-Dej: *Igy! Objektív, igazságos, ez a valóság!*

285 Gh.-Dej: *N[agyon] jó.*

286 Gh.-Dej: *Igy van, de vajon miért? Alábecsülik az apparátust?*

287 Gh.-Dej: *Nagyon jó értékelés, igazságos, de nem példázza olyan tényekkel, amelyeket kifejtve pl. tanulságokat lehetne levonni.*

már rámutatott a KV tagok Kongresszuson történő megválasztásának kifogásolható módjával kapcsolatban, a párttagok körében még mindig kommentálják azt a sietséget, amellyel a kongresszus munkálatait egy adott ponton lebonyolították. Nem keltett jó benyomást, hogy több felszólalót töröltek a listákról, másokat pedig félbeszakítottak, hogy rövidítsék le beszédeiket.²⁸⁸

Egy másik súlyos hiányosságát a mi munkánknak abban a káros gyakorlatban találjuk, hogy ilyen-olyan módon szinte folyamatosan visszatérünk már meghozott határozatokra.²⁸⁹ Ez történt a II. Kongresszuson²⁹⁰, és ez történik a KV plenáris ülésein is. Mindezek a munkálatok elégtelen előkészítésének és annak a sietségnek a következményei, amely nagyon sokszor a munkánkat jellemzi.²⁹¹ Vegyük csak a legutolsó plenáris ülést. Hat nappal az összehívása előtt a PB összeállított egyfajta tervezetet a plenáris munkálatainak lebonyolítására. A plenáris ülés megnyitásának napján viszont meg kellett állapítani, hogy a főjelentés, mégpedig a XX. Kongresszuson részt vett küldöttség jelentése még nem készült el. Ez a körülmény arra vezetett, hogy a plenáris ülés kezdete előtt néhány órával fel kellett borítani a napirendet.²⁹² Ez váltotta ki Miron elvt. idegességét, akinek ismeretes kirohanására a plenáris ülés összehívásának délelőttjén került sor.²⁹³ A meghozott határozatok megváltoztatásának gyakorlata nem jó és nem helyes. Ennek a munkarendnek rossz hatása van a KV apparátusra, a pártszervekre, ezek rossz irányba befolyásolják a pártfegyelmet és pártéletet.²⁹⁴ 1955-ben a KV négy plenáris ülést tartott. De egyiket sem vitatták meg a pártélet lényeges kérdéseit. Gyakran a KV nem is került olyan helyzetbe, hogy meg tudjon vitatni problémákat. A kérdések megvitatása legfeljebb a PB-ban következett be. Ilymódon a PB félretolta a Központi Vezetőséget, amely néhány alkalommal a PB függelékévé vált.²⁹⁵ Ez természetesen nem helyes, és káros hatással volt a pártéletre.

Most a személyi kultuszról fogok beszélni. Mindannyian úgy tekintettünk Sztálinra, mint egy fontos vezetőre. Mindannyian, kivétel nélkül állíthatjuk, hozzájárultunk Sztálin személyi kultuszához. Pártéletünkben Sztálin kultuszát a KV apparátusának propagandája vezette be. Szinte állandó formulává vált a Sztálin-idézetek kötelező használata, a Dej-idézetek, és annak idején Ana [Pauker²⁹⁶]-idézetek stb.²⁹⁷ Pártunk vezetőit kétségkívül befolyásolta Sztálin

288 Gh.-Dej: *Általánosságban, úgy tűnik, hogy igaz. Akkor arra készültünk, hogy részt vegyünk a XX. Kongresszuson.*

289 Gh.-Dej: *Homályos - lehetnek olyan határozatok, amelyeknél maga az élet kényszerít, hogy visszatérjünk rájuk? Vagy nem vették figyelembe a valóságot, stb.?*

290 Az RMP II. kongresszust 1955. december 23–28. között tartották.

291 Gh.-Dej: *Igen.*

292 Gh.-Dej: *A jövőben is közbejöhettek ilyen helyzetek - hiszen a pontot nem vették le a napirendről.*

293 Gh.-Dej: *Ez?*

294 Gh.-Dej: *Homályos, eltorzítja a dolgokat.*

295 Gh.-Dej: *Túlzás.*

296 Ana Pauker (Hana Robinsohn, 1893–1960), kommunista politikusnő. A román Szociáldemokrata Párt nőtagozatának aktivistája, 1921-ben az RKP alapító tagja. 1926-ban Szovjetunióba emigrált, majd Németországban és Franciaországban is teljesített pártmunkát. 1932–1934 között a Komintern moszkvai központjának munkatársa. Visszatérése után az illegális RKP első titkára (1934. március). 1935-ben letartóztatták, 1936-ban 10 évre ítélték el. 1941-ben szabadult, és a Szovjetunióba távozott. Luka Lászlóval együtt a 205-ös Intézet munkatársa, a Komintern, majd 1943-tól a szovjet hatóságok romániai referense. 1944 után PB-tag (1945–1952) és külügyminiszter (1948–1952). 1952. május 27-én minden tisztségéből

személyének kultusza. Megvoltak a helyi feltételek is ehhez. Mikor és mivel kezdődött el a személyi kultusz hatása pártunk életében? Azt hiszem, ez rögtön azután történt, hogy Ana Pauker és Luka László²⁹⁸ hazajöttek a Szovjetunióból és elkezdtek tevékenykedni a pártvezetésben. Természetesen nem csak ők voltak azok, akik előnyben részesítették a személyi kultuszt. Ehhez még mások is hozzájárultak.²⁹⁹

Mindenekelőtt sokan magasztalták Anát. Kispolgári elemek megkíséreltek minden lehetséges úton olyan hangulatot teremteni körülötte, mintha ő lenne a párt vezetője. A kispolgárság „a mi Anánknak” nevezte. Emlékszem, hogy Miron elvt. csak a „mi Anánkról” beszélt, Anáról, aki „a párt bölcsessége”. Luka megpróbált a párt teoretikusának szerepében tetszelegni. Ana és Luka megpróbálták kiemelni saját magukat, nagyobb érdemeket tulajdonítani magunknak, mint amilyenekkel valóban rendelkeztek. Akkoriban olyan jelszavak jelentek meg, mint „Ana, Luka és a Dej, reszkethet a burzsujnép”³⁰⁰. Akkoriban a tüntetéseken cédulákat adtak az agitátoroknak rajtuk azokkal a nevekkkel, amelyeket skandálniuk kellett, illetve ezek sorrendjével. Virágzott Ana Pauker és Luka László személyének kultusza.³⁰¹ Még Gheorghiu-Dej elvt. főtitkárrá választása után is fenntartották pártunkban a kispolgári elemek azt a felfogást, hogy Ana Pauker volna az igazi vezető. Ezekhez a felfogásokhoz nem kevéssel járult hozzá Miron Constantinescu és Iosif Chişinevschi is.³⁰²

Ebben az időben a mi propagandánknak fontos szerepe volt a személyi kultusz ápolásában. Vegyék elő akár csak a PB akkori tagjainak önéletrajzeit, és meglátják, mennyi dicséretet tartalmaznak. Mindegyiknél annyi jelzót használnak, hogy az ember szégyelli végigolvasni őket. Íme például Miron elvt. önéletrajza (idézetek³⁰³). Miért engedte meg Miron elvt. hogy ilyen dolgokat mondjanak róla, amelyek közül néhány nem is igaz? Chişinevschi elvt. felelt a propagandáért, neki a személyi kultusz propagálása miatt nagy vétke és felelőssége van.³⁰⁴

Miért nem foglalt állást akkor Miron elvt. a személyi kultusszal szemben? Azért nem foglalt állást akkor, mert neki is tetszett a dicséret. Úgy, ahogy Ana fogadott

felmentették, 1953. február 20. – április 20. között letartóztatásban volt, de Sztálin halálát követően megszüntették az ellene indított eljárást. Haláláig háziőrizetben maradt, de a Politikai Kiadó (alírási jog nélküli) munkatársaként dolgozhatott mint szerkesztő és fordító.

297 Gh.-Dej: *Objektív*.

298 Luka László (románosított neve Vasile Luca, 1898–1963), magyar származású kommunista politikus. 1924-ben a Brassó megyei illegális RKP titkára. 1924–1927 között börtönben ült, majd 1930-ban részt vett a párton belüli „frakciós” harcokban. Minden pozícióját elvesztette és 1933-ban 5 év börtönre ítélték. 1940-ban újra letartóztatták, de júniusban a Csernovitzot elfoglaló szovjet csapatok kiszabadították, és szovjet állampolgárságot kapott, majd 1944-ig az ukrainai Legfelső Szovjet tagjaként is működött. 1945 után a PB- és a Titkárság tagja, 1947 novemberétől pénzügyminiszter. Ana Paukerrel együtt buktatták meg 1952-ben, augusztus 14-en letartóztatták közeli munkatársaival és a minisztérium felső apparátusával együtt és 1954 októberében életfogytiglani kényszermunkára ítélték. 1963. július 27-én halt meg a nagyenyedi börtönben.

299 Gh.-Dej: *Úgy!*

300 Az eredeti lözung: „Ana, Luca și cu Dej, bagă spaima în burgheji”.

301 Gh.-Dej: *Úgy van*.

302 Gh.-Dej: *Igen*.

303 Az eredeti szövegben.

304 Gh.-Dej: *Nagyon jó, elvszerű, helyes, telitalálat*.

ajándékkal érkező küldöttségeket, úgy Mironnak is, amikor a fővárosban volt, tetszett, ha ajándékokat kapott.³⁰⁵ Miron Constantinescu és Chişinevschi elvt. akkor minőségükben szintén nem kis mértékben hozzájárultak Dej elvt. személyének kultuszához.³⁰⁶ A mi propagandánk, ahelyett, hogy a párt arcát emelte volna ki, megelégedett egyik vagy másik személy arcának kiemelésével. A propagandának ezen az irányvonalán még az 1953-as plenáris ülés után is csak igen keveset változtattak.³⁰⁷ A vezetőknek ez a magasztalása a párttól és az emberektől való elszigetelődéshez vezet.³⁰⁸ [...]

Mogyorós Sándor elvt.: A XX. Kongresszus dokumentumainak feldolgozásával kapcsolatosan Temesváron és Nagybányán voltam. Azt kell mondanom, hogy rosszul éreztem magam, amikor összehasonlítottam, hogyan zajlott le a feldolgozás ott és a KV plenáris ülésén. Megállapíthattam, mennyire lemaradt színvonalában a mi központi plenárisunk.³⁰⁹ Egyetérttek azzal, amit itt Ceauşescu, Bodnăraş és Părvulescu elmondtak a személyi kultusszal és a mi hiányosságainkkal kapcsolatban. Nem érték egyet Drăghici elvt. azon értékelésével, hogy a Miron elvt. és Chişinevschi elvt. közötti beszélgetéseknek frakciós jellege lenne.³¹⁰ Nem tudom megérteni viszont Miron és Ioşca³¹¹ álláspontját.³¹² Miron felvetése szerint Gheorghiu-Dej elvt. megpróbálta elkerülni, hogy nyíltan beemeljék a küldöttség jelentésébe a mi saját hiányosságainkat a személyi kultusz gyakorlatával kapcsolatban, hogy Dej és csakis ő hibás a személyi kultusz kérdésében, mintha a párt és a nép fölé helyezte volna magát. Ez viszont azt hiszem, hogy nem csak valótlan, hanem igazságtalan is.³¹³ Senki sem állíthatja, hogy nálunk Romániában a személyi kultusz gyakorlása és következményei szempontjából olyan helyzet uralkodott volna, mint a Szovjetunióban. Voltak, az igaz, erőteljes megnyilvánulások és tendenciák ebbe az irányba. Emlékszem a szlogenre: „Ana, Luka és Dej, reszkethet a burzsujnép”. Egy adott pillanatban Ana azt javasolta, hogy bővítsék ki mások nevével is ezt a formulát. Mi mind tudjuk, milyen szerepe volt Anának és Lukának a személyi kultusz elterjesztésében. Többé-kevésbé mindannyian felelősek vagyunk emiatt. Mi – én sem – nem elleneztük határozottan igaztalan módon való népszerűsítésünket. Ahogy a szólás mondja: „könnyű Katát táncba vinni, ha ő is akarja.” Ez történt nálunk is a személyi kultusszal. Emlékszem, hogy Temesváron láttam egyszer egy arcképet Leontin Sălăjanról,³¹⁴ amikor még a

305 Gh.-Dej: *De sem a plenárison, sem a PB-ülésen nem tette meg.*

306 Gh.-Dej: *Igen.*

307 Gh.-Dej: *Milyen okokból? Nem mutatsz rá a forrásra.*

308 Gh.-Dej: *Oda vezet.*

309 Gh.-Dej: *Miért?*

310 Gh.-Dej: *Természetesen, olyan messze még nem jutottunk el.*

311 Ioşca (Iosif): Chişinevschi beceneve.

312 Gh.-Dej: *Mogyorós elvtárs sem tudja megérteni.*

313 Gh.-Dej: *Nem magyaráz, kijelent.*

314 Leontin Sălăjan (Szilágyi Levente, 1913–1966), magyar származású román kommunista politikus, PB-tag (1955–1956), KB-tag (1945–1966), nemzetgyűlési képviselő (1946–1966). 1939-től volt tagja az illegális mozgalomnak, 1940–1943 között a bánsági pártszervezet egyik vezetője, majd 1945–1948 között az RKP Szatmár tartományi első titkára, 1948–1949-ben egészségügyi miniszterhelyettes, 1949–50-ben építésügyi miniszter volt. 1950–1955 között honvédelmi miniszterhelyettes volt tábornoki rangban, 1955. október

tartomány titkára volt, ami még nagyobb volt, mint Sztáliné. A párton belüli elhajlóknak a pártból, és különösen a vezetőségből való eltávolításáig alig tartották tiszteletben a pártélet lenini normáit és elveit. Csak az elhajlók eltávolítása után kezdődött el ezeknek az elveknek a tiszteletben tartása.³¹⁵ Pártunknak most választott szervei vannak, pártszervezeteink növekedtek, a pártszellem javult. De az alapszervezeteink élete és a Központi Vezetőségünk működése között még mindig eltérés van. A személyi kultusznak kétségkívül volt hatása, és károkat okozott a pártnak.³¹⁶

Jusson eszünkbe, elvtársak, hogyan dolgoztunk akkor, amikor nehéz volt, az illegalitásban, majd később [1944.] augusztus 23-a után. Mennyit segítettük a nehéz helyzetben levő elvtársakat! Az a benyomásom, hogy ez a szolidaritás valamennyire meggyengült. A személyi kultusz miatt pártunk soraiban is olyan talpnyalók jelentek meg, akik a rang előtt hajbókolnak.³¹⁷ Miron elvt. nem egyszer alkalmazta ezt a módszert. Miron tudja, hogyan sújtson lefelé, miként azt is tudja, hogyan hízelegjen felfelé.³¹⁸ Ha Gheorghiu-Dej elvt. valakivel szemben igazságtalan volt, Miron mindig egyetértett vele. Gheorghiu elvt. néha igazságtalan az emberekkel, de nem gonoszságból teszi. Én egyszer elmondtam ezt Gheorghiu-Dej elvt.-nak, és keményen mondtam meg. Ő akkor azt válaszolta: „Ez igazi vádbeszéd volt”. Valóban, egyfajta vádbeszéd volt, de én sem gonoszságból csináltam.³¹⁹ Nem ragaszkodtam viszont ahhoz, hogy a köztünk levő kapcsolatokban a kollektív munka kezdjen el dominálni. Ellenkezőleg. Egy ideje megváltoztam, elkezdtem elszigetelődni, visszavonulni és mogorva lettem. Miért? Mert kudarcaim vannak a munkámban, és nem tudok megszabadulni ezektől a kudarcoktól. Nagy nehézségek vannak a begyűjtésnél, a vetésnél és az építkezéseknél. Az volt a benyomásom, hogy a mi vezetői közösségünk nem segít kellőképpen. Ez az én hozzáállásom viszont nem helyes, nem jogos. Miron úgy állította be a dolgokat, mintha Gheorghiu-Dej útjában állna annak, hogy a pártélet normáit alkalmazzák. De mi akkor választottuk meg Gheorghiu-Dejt felelős pozíciókba, amikor még a személyi kultusz nem szerepelt a gyakorlatunkban. Azzal, ahogy beállítja a kérdést, Miron lojalitáshiányról tesz tanúbizonyságot. A személyi kultusz nagy befolyással volt a pártunk soraira. Ennek a kultusznak a felszámolását nem lehet adminisztratív úton megoldani, csak nagyon nagy óvatossággal.

Ami Chișinevschi elvt. hozzáállását illeti, ezt semmi sem indokolja. Gheorghiu-Dej elvt. legközelebbi munkatársaként ezt a hozzáállást még az sem igazolná, ha Gheorghiu-Dej igazságtalan lett volna vele szemben. Azt hiszem, Miront Ioșca bátorította. Nyilvánvaló, hogy Miron kihasználta az SZKP XX. Kongresszusán felmerült alkalmat, hogy lesújtson. Én Miron elvt.-at becsületes embernek tartom,

4. - 1966. augusztus 28. között honvédelmi miniszter.

315 Gh.-Dej: *Nem is lehet normákról beszélni... az Ana - Luka időszakban.*

316 Gh.-Dej: *Általánosságban...*

317 Gh.-Dej: *Úgy!*

318 Gh.-Dej: *Úgy!*

319 Gh.-Dej: *Úgy van.*